

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

> Retouradres Postbus 1 3720 BA Bilthoven

Aan de Directeur-Generaal van de Volksgezondheid
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Drs. [REDACTED]
Postbus 20350
2500 EJ DEN HAAG

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

Contactpersoon

Onze referentie
0025/2024 LCI/TL/sf

Bijlage(n)
Verslag

Datum 17 juni 2024
Betreft Eindbijeenkomst scenariodenken HPAI 3 april 2024

Geachte mevrouw [REDACTED],

Het deskundigenberaad-zoönosen (DB-Z) adviseerde in maart 2023 om scenariodenken toe te passen bij het inrichten van de (pandemische) paraatheid voor hoogpathogene aviaire influenza (HPAI). Scenario's zijn denkkaders die ondersteunen bij het toetsen van de bestaande bestrijdingsstructuren, beschikbare responsacties en de wettelijke basis hiervan. Bieden deze voldoende handvatten om een uitbraak of pandemie zo effectief mogelijk te bestrijden?

In de opdrachtbrief van 25 april 2023 gaf u de opdracht om dit advies uit te werken. Een werkgroep bestaande uit een aantal deskundigen uit het DB-Z, aangevuld met andere deskundigen op het gebied van HPAI, is hier onder leiding van het CIb mee aan de slag gegaan.

Aan de hand van drie reële scenario's werd geëxploreerd of de huidige surveillancesystemen voldoende sensitief zijn om besmettingen vroegtijdig op te sporen, zowel binnen het humane als veterinaire domein, en of er blinde vlekken of verbeterpunten zijn. Daarnaast werd geïnventariseerd welke response interventies er zijn om verspreiding van het virus te stoppen dan wel te mitigeren en of er op dit gebied hiaten in de bestrijdingsstructuur aan te wijzen zijn.

Op 3 april 2024 werd een afsluitende workshop georganiseerd met experts vanuit het Erasmus MC, het Amsterdam UMC, de Gezondheidsdienst voor de Dieren, de NVWA, het RIVM, en de ministeries van VWS en LNV met als doel om een prioritering te geven aan de geïdentificeerde hiaten tijdens vorige sessies. In de bijlage vindt u het verslag van deze eindbijeenkomst met de geprioriteerde uitkomsten van de scenariosessies ter overweging bij de versterking van de paraatheid voor HPAI.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Dr. Tjalling Leenstra,
Arts M+G – epidemioloog, centrumhoofd Landelijke Coördinatie Infectieziektebestrijding (LCI)

verslag

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

KvK Utrecht 30276683

T +31 88 689 8989

Datum

3 april 2024

Bespreking	Eindbijeenkomst scenariodenken hoogpathogene aviaire influenza
Vergaderdatum en -tijd	3 april 2024
Vergaderplaats	RIVM Bilthoven
Deelnemers	Matthijs Welkers (AUMC); Ron Fouchier (Erasmus MC); Marion Koopmans (Erasmus MC); Ariene Rietveld (RAC/GGD); Dirk Eggink (RIVM); Joke van der Giessen (RIVM); Marieke Augustijn-Schretlen (GD); Arco van der Spek (NVWA); Marcel Spierenburg (NVWA); Malou Wirken (LNV); Annemarie Bouma (LNV); Stephanie Wiessenhaan(VWS); Yvonne de Nas (VWS); Jente Lange (RIVM); Sabiena Feenstra-Gols (RIVM); Alexander van der Gaag (RIVM); Katja van Ewijk (RIVM); Lian Bovée (RIVM)
Afwezig	Menno de Jong (AUMC); Arjan Stegeman (UU)

Het DB-Z adviseerde in maart 2023 om, vanuit het oogpunt van de (pandemische) paraatheid, scenariodenken toe te passen voor hoogpathogene aviaire influenza (HPAI). Scenario's zijn een denkkader en ondersteunen bij het exploreren of de bestaande bestrijdingsstructuren en de wettelijke basis voldoende handvatten bieden om een uitbraak of pandemie te bestrijden. Dit vormt een goede basis voor het verder versterken van de preparatieplannen die nu al in ontwikkeling zijn.

Een werkgroep bestaande uit een aantal deskundigen uit het DB-Z, aangevuld met andere deskundigen op het gebied van HPAI heeft zich onder leiding van het RIVM, CIB gebogen over het ontwikkelen van reële scenario's voor HPAI met als doel:

- Exploreren of de huidige **surveillance systemen** voldoende sensitief zijn om besmettingen zoals beschreven in het scenario vroegtijdig op te sporen, zowel op humaan als veterinair vlak en of er hiaten zijn.
- Exploreren welke **response-interventies**, zowel op humaan als veterinair vlak, er zijn om verspreiding van het virus in het betreffende scenario te stoppen dan wel te mitigeren, en of er hiaten zijn.

Op basis van de discussies in de werkgroep werden de volgende drie scenario's onderscheiden (met een toenemende mate van dreiging en impact voor de humane volksgezondheid):

1. Scenario: circulatie onder vogels met incidentele besmettingen bij mens of zoogdier

Bij dit scenario gaat het om incidentele besmettingen bij mensen of zoogdieren door contact met (een) besmette vogel(s). Dit kan voorkomen met de variant die nu in Nederland rondgaat of met andere varianten die voor mensen (of dieren) gevaarlijker zijn.

Datum
3 april 2024

2. Scenario: circulatie onder zoogdieren met incidentele besmettingen bij mensen

Bij dit tweede scenario is er sprake van een adaptatie van het virus waardoor er transmissie tussen zoogdieren kan plaatsvinden. Mensen kunnen besmet raken nadat zij in contact zijn geweest met een besmet zoogdier. Denk hierbij aan scenario's waarbij het virus verspreid wordt onder bijvoorbeeld gehouden zoogdieren (zoals varkens), gezelschapsdieren (zoals katten) of wilde zoogdieren. Bij dit scenario kan onderscheid gemaakt worden dat de dreiging komt vanuit het buitenland, of dat de adaptatie van het virus wordt vastgesteld in Nederland.

3. Scenario: circulatie onder mensen

Het derde scenario gaat om de situatie waarbij het vogelgriepvirus veranderd is in een variant die tussen mensen verspreid kan worden. Omdat daar nog geen immuniteit tegen is opgebouwd in de bevolking kunnen veel mensen tegelijk ziek worden. Ook bij dit scenario kan onderscheid gemaakt worden dat de dreiging komt vanuit het buitenland, of dat de adaptatie van het virus wordt vastgesteld in Nederland.

Aan de hand van de drie scenario's werden er hiaten in de surveillance en respons geïnventariseerd.

Op 3 april 2024 werd een workshop georganiseerd met experts vanuit Erasmus MC, NVWA, RIVM, GD, AUMC, en VWS en LNV met als doel om een prioritering te geven aan de geïdentificeerde hiaten tijdens vorige sessies. Hierin werd onderscheid gemaakt in verschillende categorieën: 1) acties die op korte termijn moeten worden ingezet 2) acties nog niet ingezet hoeven te worden maar wel voorbereid moeten worden en 3) acties die ingezet moeten worden bij een vervolgsignaal en die voor nu geen voorbereiding behoeven. Daarnaast bleek dat sommige acties reeds waren ingezet en/of in ontwikkeling waren sinds de eerste meetings. Deze acties werden gezet in categorie 0) acties die reeds zijn opgepakt.

Categorie 1 – op korte termijn oppakken

Tijdens de workshop werden geïdentificeerde hiaten in de surveillance en respons die op korte termijn opgepakt zouden moeten worden geprioriteerd en getoetst op haalbaarheid. De volgende hiaten werden in deze categorie genoemd:

Hoge prioriteit en hoge haalbaarheid

- Surveillance en monitoring klachten van mensen die in contact geweest zijn met besmette dieren, onafhankelijk van diersoort. Het is belangrijk dit laagdrempelig en zonder kosten in te richten omdat het belangrijk is voor vroegdetectie. Gratis testen is al

mogelijk via de GGD, maar dit is niet bij bekend bij het algemene publiek. Ook zorgverleners, zoals huisartsen, weten vaak niet dat de GGD deze mogelijkheid biedt. Het is belangrijk dat iedereen weet welke route te bewandelen en dat dit goed gecommuniceerd wordt. Zelftesten voor influenza zijn nog niet erg gevoelig voor het testen van mensen, maar de testen worden verder doorontwikkeld. Mogelijk is een zelftest in de toekomst een goede aanvulling.

Datum
3 april 2024

- Publiekscommunicatie, risicogroepencommunicatie: is belangrijk voor awareness onder burgers, vrijwilligers en professionals. Het is belangrijk om goed na te denken over de boodschap.
- Voorbereiden inzet humaan vaccin: Het is belangrijk al voorbereidingen te treffen voor de inzet van het reeds bestelde pre-pandemische vaccin.
- Diervaccinontwikkeling (zoogdieren): vaccineren van dieren kan een belangrijke stap zijn in de preventie van humane besmettingen. Het is belangrijk dat er, naast vaccins voor pluimvee, ook wordt nagedacht over het ontwikkelen van vaccins voor zoogdieren. Verdere uitwerking, welke zoogdieren etc. is nodig.
- Beter vastleggen van afspraken over maatregelen indien bij levende wilde zoogdieren HPAI wordt vastgesteld of vermoed. Er is niet goed vastgelegd wie wat doet bij bijvoorbeeld massale sterfte van een bepaalde diersoort. Afspraken hierover vastleggen is belangrijk.
- Syndroomsurveillance wilde zoogdieren: melden van ziekte en/of massale sterfte bij wilde zoogdieren.
- Beter gebruik maken van mogelijkheden tot controle van dieren bij binnenkomst in Nederland: mogelijkheden om controles op HPAI te doen en af te dwingen zijn aanwezig, maar worden niet altijd ingezet/gebruikt.
- Surveillance wilde zoogdieren: bestendigen van de surveillance die niet structureel gefinancierd wordt, maar uit onderzoeksgelden (bijv. bij Erasmus).

Hoge prioriteit, maar lage(re) haalbaarheid

- Awareness bij zorgverleners vergroten om ervoor te zorgen dat diagnostiek wordt ingezet na diercontact, met name in de eerste lijn. Huisartsen denken er niet altijd aan om een test in te zetten bij iemand met diercontact. Ze zetten überhaupt niet bij iedereen met klachten een test in, omdat hier aanzienlijke kosten aan verbonden zijn (eigen risico) en het in veel gevallen geen meerwaarde oplevert. De meest patiënten krijgen bij klachten eerst de eerstekeusbehandeling voor de meest voorkomende verwekkers en worden pas getest als de behandeling niet aanslaat. Het is belangrijk om het belang van diagnostiek bij klachten na diercontact onder de aandacht te blijven brengen bij zorgverleners. Ook de mogelijkheid om diagnostiek door de GGD te laten verrichten, zodat de kosten niet op conto van de individuele patiënt komen, moet onder de aandacht worden gebracht.
- SARI-surveillance een boost geven en meer inzetten op typeren. Er zijn veel juridische knelpunten m.b.t. het delen van data. Bezuinigingen in ziekenhuizen zijn een drempel om veel te testen. Voor het huidige budget kan het Erasmus bijvoorbeeld maar de

helft van alle ingestuurde monsters typeren. Het is goed om te bedenken dat de SARI-surveillance vooral een beeld geeft van ernstige ziektebeelden van in het ziekenhuis opgenomen patiënten. Het is niet geschikt voor vroegdetectie.

- Surveillance en vroegdetectie van HPAI bij varkens. Het kwam naar voren dat het belangrijk is zicht te houden op varkens omdat bij deze dieren makkelijk reassortment kan plaatsvinden met varkensinfluenzavirussen. Het is belangrijk om nader te inventariseren wat hiervoor haalbare opties zijn en inventief na te denken over *risk based*-opties, zoals onderzoek in slachthuizen. Early warning voor HPAI vindt al wel *risk based* plaats in het project Strong1H bij buitengehouden varkens en wilde zwijnen. Daarnaast loopt er een surveillance (pilot) project bij varkens met respiratoire klachten, gericht zijn op varkensinfluenza, dit project is niet gericht op vroegdetectie van HPAI.

Lage prioriteit, maar hoge haalbaarheid

- Testen HPAI bij particulier gehouden gezelschapsvogels en gezelschapsdieren. Gezelschapsdieren zullen naar alle verwachting geen grote rol spelen bij de verspreiding van het virus in een uitbraak, omdat deze dieren veelal niet in grote groepen leven, contact hebben met een beperkte groep andere dieren en mensen. Massaal testen van deze dieren heeft geen prioriteit. Op individueel niveau kan elke eigenaar zijn dier zonder problemen laten testen bij de dierenarts.

Lage prioriteit en niet haalbaar

- Afspraken rondom maatregelen als HPAI onder gezelschapsdieren wordt vastgesteld. De haalbaarheid van het adviseren en/of afdwingen van maatregelen bij gezelschapsdieren is beperkt omdat eigenaren lastig te bereiken zijn en de dieren niet geregistreerd staan. Omdat gezelschapsdieren waarschijnlijk geen grote rol zullen spelen in de verspreiding van het virus zoals hierboven genoemd, heeft afspraken maken hierover een lage prioriteit
- Afspraken rondom maatregelen (naast afschermplicht) voor particulier gehouden vogels: hiervoor geldt hetzelfde als voor de gezelschapsdieren.

Categorie 2 – optie al voorbereiden, inzet nog niet nodig

- Syndroomsurveillance bij varkens: kan alleen ingeregeld worden als varkens specifieke klachten ontwikkelen. Hiervoor is in dat geval niet veel voorbereiding nodig.
- Surveillance humaan: ook buiten de ziekenhuizen testen stimuleren om ook zicht te krijgen op relatief milde ziektebeelden veroorzaakt door een nieuwe variant van het virus.

Categorie 3 – pas bij een vervolgsignaal oppakken

- Uitbreiden van surveillance/testen van gezelschapsdieren en afspraken rondom maatregelen voor positief geteste gezelschapsdieren bij specifieke signalen over besmettingen bij gezelschapsdieren.
- Knaagdiersurveillance opzetten rondom een besmet bedrijf of in een besmette omgeving.

- Surveillance van wilde dieren in de grensstreek intensiveren: alleen van toepassing bij signalen vanuit buurlanden.
- Afspraken maken over het vaccineren van zoogdieren indien er een effectief vaccin beschikbaar is en er signalen zijn voor verspreiding onder zoogdieren.
- Humaan: intensiteit van de surveillance opvoeren in het geval van circulatie van een HPAI variant die meer zoönotisch is of een ernstiger ziektebeeld geeft: Bijv. altijd typeren, testen buiten de ziekenhuizen stimuleren etc.
- Awareness bij zorgverleners creëren om bij een patiënt met (passende) klachten en een reishistorie naar een bepaald gebied diagnostiek in te zetten en te typeren.
- De mogelijkheden (detectiemogelijkheden, haalbaarheid etc.) voor rioolwatersurveillance wat betreft HPAI worden momenteel onderzocht. Het inzetten hiervan zou je waarschijnlijk echter pas doen bij een vervolgsignaal.

Datum
3 april 2024

Categorie 0 – al in uitvoering en/of opgepakt

In deze categorie werden de hiaten die inmiddels (in voldoende mate) zijn opgepakt of uitgevoerd geplaatst tijdens de workshop. Hieronder een korte omschrijving:

- Wildevogelsurveillance is voldoende flexibel ingeregeld: indien nodig kan er, aan de hand van signalen bijgestuurd worden op welk type levende wilde vogel er surveillance wordt uitgevoerd.
- Er zijn afspraken gemaakt over het opruimen van wilde dode vogels of zoogdieren. Preventieve maatregelen (o.a. PBM) voor ruimers anders dan van NVWA, bijvoorbeeld vrijwilligers, zijn inmiddels geborgd: PBM is gratis beschikbaar (COVID-voorraad is hiervoor beschikbaar gesteld) en er zijn vergoedingen beschikbaar voor preventieve maatregelen vanuit de ministeries.
- Er zijn inmiddels afspraken gemaakt over maatregelen bij varkens die besmet zijn met HPAI (draaiboek beschikbaar). Er wordt gewerkt aan een draaiboek gezelschapsdieren.
- Het tijdig communiceren van signalen m.b.t. HPAI tussen landen is formeel geregeld binnen de IHR in de EU. Informeel gebeurt dit wellicht niet altijd. Het is daarom van belang om aandacht te blijven vragen voor het spoedig delen van informatie tussen landen bij signalen zodat er zo nodig acties ondernomen kunnen worden. Continue aandacht hiervoor vragen bij internationale contacten kan hierbij helpen. De CVO kan een rol spelen bij aandacht vragen voor delen van signalen op het veterinaire vlak.
- Surveillance van (particulier) gehouden vogels die Nederland binnenkomen is goed geregeld als de vogels van buiten de EU komen. Als vogels aan de buitengrenzen van EU binnenkomen wordt gecontroleerd of de vogels niet ziek zijn (syndroomsurveillance). Binnen de EU is er echter vrijheid van verkeer en zijn controles niet mogelijk.
- De LCI-Richtlijn Influenza van dierlijke oorsprong is niet meer volledig up-to-date, maar de richtlijn en het daarbij horende draaiboek worden momenteel herzien en geactualiseerd.
- Er is actieve monitoring voor het ontstaan van klachten bij mensen die in contact zijn geweest met besmet pluimvee. Het is reeds

ingeregeld dat deze maatregel uitgebreid kan worden indien nodig na contact met een andere besmette diersoort.

- Indien er sprake is van mens-op-mens transmissie zal de crisisstructuur in werking treden. Hieruit kunnen zo nodig acties worden ingezet (via een OMT): bijvoorbeeld het omzetten HPAI van B1- naar A1-ziekte; testen van terugkomende reizigers uit een land waar HPAI met mens-op-mens transmissie is vastgesteld.

Datum
3 april 2024

Algemene opmerkingen

- Het kwam naar voren dat het belangrijk is om de begrippen surveillance en vroegdetectie niet door elkaar te gebruiken. Bij veel surveillanceprogramma's worden testen gedaan bij een steekproef van een bepaalde diergroep of mensen. Hierdoor wordt een beeld verkregen van wat er speelt en een overzicht van bijvoorbeeld de verschillende influenzastammen die circuleren. De allereerste besmettingen met een nieuw influenzavirus of HPAI kunnen met een dergelijk systeem echter makkelijk gemist worden. Om de allereerste besmetting met een nieuw virus in Nederland op te sporen en aan vroegdetectie te doen zijn veel meer testen vereist. Dit is vaak niet haalbaar en de meeste surveillancesystemen zijn hiervoor niet geschikt.
- Het is belangrijk om milieu- en omgevingscomponenten mee te nemen in het beleid.
- De introductie van een geadapteerd HPAI-virus vanuit het buitenland blijft een risico. Dit risico is groter dan de kans dat een nieuw virus in Nederland ontstaat. Internationale afspraken o.a. over het delen van informatie blijven belangrijk.
- In deze eindbijeenkomst waren zowel beleidsmakers (LNV en VWS) als deskundigen vertegenwoordigd. Het was goed om in de koude fase met elkaar in gesprek te gaan, maar bij inhoudelijke advisering in de warme fase (tijdens een verheffing of uitbraak) blijft het belangrijk de rollen tussen beleid en inhoudelijke advisering voor bestrijding gescheiden te houden voor een onafhankelijk advies.